

Ігор ГУЦАЛ

доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів суб'єктів
господарювання і страхування,
Тернопільський національний економічний університет

Анна ПЕТРИКІВ

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри менеджменту
Тернопільський національний економічний університет

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Досліджено особливості розвитку банківської системи України в умовах глобалізації. Проведено аналіз проблем впливу на банківську систему України банків з іноземними інвестиціями. Розглянуто проблеми, пов'язані з процесами глобалізації банківської системи країни.

Ключові слова: банківська система, глобалізація, іноземні інвестиції, банки з іноземним капіталом.

Глобалізація є досить складним і суперечливим явищем, яке здатне принести не тільки потенційні вигоди, а й конкретні ризики та фінансові кризи. Стояти осторонь інтеграційних процесів, які сьогодні охоплюють всю планету, ще не вдалося жодній країні.

Протягом останніх двох десятиріч у результаті фінансової лібералізації та усунення бар'єрів міжнародні банки та банківські групи виявляли високу активність на ринках країн з перехідною економікою. У Центральній та Східній Європі іноземні банки контролюють більше половини банківського капіталу, а в таких країнах, як Естонія, Болгарія, Чехія, Словаччина під контролем іноземних банків знаходиться 60-80 % ринку банківських послуг [1, с. 82].

Посилення міжнародного руху банківського капіталу вимагає зваженої державної регуляторної політики, спрямованої на запобігання впливу світових фінансових криз та мінімізації ризиків залежного розвитку банківської системи України. Тому дослідження глобальних економічних процесів та їхнього впливу на фінансовий ринок України, а особливо - на банківську систему, є надзвичайно актуальним.

Проблеми розвитку глобалізаційних процесів та їхнього впливу на різні сфери суспільного життя аналізувалися в роботах таких провідних іноземних вчених, як Г. Гескюєре, Т. Левіт, А. Тейлор та інших. Серед вітчизняних науковців привертають увагу напрацювання О. Барановського, А. Гальчинського, В. Геєця, Ю. Заруби, С. Корабліна, З. Луцишин, О. Пересади, М. Савлука та ін. Зокрема, В. М. Геєць наголосив на тому, що вирішення питання про форми та масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на ринку банківських послуг повинно бути підпорядковане стратегічним цілям соціально-економічного розвитку, підвищення національної конкурентоспроможності, економічної безпеки, зміцнення грошово-кредитної системи України. О. І. Барановський запропонував розробити механізм контролю, який би дав змогу визначати і враховувати ринкову капіталізацію банків. Професор М. І. Савлук зазначає, що першочерговим завданням є капіталізація банківської системи, консолідація

докорінна зміна інформаційного поля навколо банків, а також наголошує на необхідності поглиблення теоретичних засад вивчення цієї проблеми. З. О. Луцишин аналізувала питання місця й ролі банків у глобалізаційних процесах. Однак потребують подальших досліджень та розробок питання впливу глобалізації на розвиток банківської системи.

Мета роботи полягає у дослідженні впливу основних тенденцій фінансової глобалізації на вітчизняну банківську систему.

Термін «глобалізація» з'явився 1983 року і належить американцю Т. Левіту. Він визначав «глобалізацію» як феномен злиття ринків окремих продуктів, що виробляються ТНК. Існує багато різних визначень поняття. Згідно з комплексним підходом, глобалізація це комплексне геополітичне, гео економічне, геокультурне явище, яке має потужний ефект для усіх сторін життєдіяльності суспільства [8, с. 30].

Якщо визначити глобалізацію світової економіки у більш загальному значенні, то її можна охарактеризувати як посилення взаємозалежності і взаємовпливу різних сфер і процесів світової економіки, яке втілюється у поступовому перетворенні світового господарства на єдиний ринок товарів, послуг, капіталу, робочої сили та знання. Глобалізація – це багаторівневе явище, яке впливає на регіональну, національну економіку (макрорівень); товарні, фінансові й валютні ринки, ринки праці (мезорівень); окремі компанії (мікрорівень). Досвід країн показує, що лише взаємопроникнення окремих національних економік через механізми іноземних інвестицій, створення спільних підприємств або транснаціональних корпорацій і є основою явища, яке ми називаємо глобалізацією світової економіки. [9].

Глобалізація супроводжується лібералізацією зовнішньоекономічних зв'язків, зменшенням або зняттям різноманітних бар'єрів між країнами для транскордонного руху товарів, послуг, капіталів, робочої сили і посиленням міжнародного інформаційного обміну. За таких умов зростає ступінь відкритості національних економік. Відтак глобалізація тлумачить

© Ігор Гуцал, Анна Петрик, 2012

комерційних банків, утримання стабільності гривні, світ як пов'язаний, взаємозалежний і безмежний ринок,

який постійно інтегрується.

У нашому випадку необхідно звернути увагу на фінансову глобалізацію, яка виявляється найбільш активно. Однак, необхідно пам'ятати, що фінансова глобалізація - це суперечливий процес. З одного боку, вона сприяє руху товарів, технологій, інформації, а з іншого - породжує фінансову нестабільність, фінансові кризи. Тому для інтеграції вітчизняної економіки у світовий економічний простір, Україні необхідно створити умови для злиття нашого фінансового ринку з глобалізованим світом. Це може суттєво вплинути на

ринок фінансових ресурсів, а особливо - на банківську систему. Наслідком такої інтеграції стане збільшення надходження іноземного капіталу у банківський сектор, зросте присутність іноземних банків на території України.

Дослідивши участь іноземних банків у функціонуванні вітчизняної банківської системи, зазначимо: тенденція до збільшення банків з іноземними інвестиціями помітна. Так в Україні протягом 2006 - 01.10.2012 р. кількість банків з іноземним капіталом зросла із 35 до 55. (див. табл. 1)

Таблиця 1. Іноземний капітал у банківському секторі України станом на 1 жовтня 2012 року*

Показники	01.01.2007 р.	01.01.2008 р.	01.01.2009 р.	01.01.2010 р.	01.01.2011 р.	01.01.2012 р.	2012 р.		
							01.04	01.07	01.10
Кількість банків за реєстром (на кінець періоду)	193	198	198	197	194	198	177	176	175
Кількість банків, які мають ліцензію на здійснення банківських операцій (на кінець періоду)	170	175	184	182	176	176	176	175	174
з них банки з іноземним капіталом	35	47	53	51	55	53	53	55	55
у тому числі зі 100% іноземним капіталом	13	17	17	18	20	22	22	23	23
Кількість банків, вилучених з Державного реєстру (за період)	6	1	7	6	6	-	23	24	25
у тому числі									
у зв'язку з реорганізацією	2	1	1	-	2	-	1	1	1
у зв'язку з ліквідацією	4	-	6	6	4	-	-	-	1

* Укладено автором за даними[4].

Як видно з даних таблиці 1, наведені показники почали зростати з початку 2007 року. Це свідчить про зростання зацікавленості закордонних банків у функціонуванні банківської системи України, що можна пояснити зміною влади в країні, розгортанням приватизаційних процесів в Україні, розвитком фінансового ринку. Так у період активного приходу іноземних банків в Україну угоди зі злиття й поглинання в банківському секторі здійснювались здебільшого за ціною, у 5-6 разів вищою за вартість капіталу вітчизняних банків. Така зацікавленість була викликана високими темпами зростання ВВП у до- та посткризовий період, перспективами розвитку роздрібного сегмента, недостатньою розвиненістю банківського сектора й низьким рівнем проникнення банківських послуг, певним надлишком капіталу в банківському секторі країн Центральної і Східної Європи, а також не зовсім сприятливими умовами на фінансових ринках інших країн СНД, котрі, як правило, були захищені від конкуренції високою ціною входу на ринок. [10, с.55].

З кожним роком кількість іноземного капіталу в статутному капіталі банків зростає (дивись таблицю 2).

З таблиці 2 видно, що у 2010 р. банки зі 100% іноземним капіталом наростили активи та балансовий капітал відповідно у 6,79 та 6,97 раза порівняно з 2008 р. Банки з часткою іноземного капіталу також нарощують свої активи та балансовий капітал, динаміка їх зростання наближена до рівня банків із 100% іноземним капіталом, відтак у 2010 р. зростання активів становило 6,02, а балансового капіталу - 6,72 раза. Як свідчать дані, наведені у таблиці, ефективність функціонування

банківських установ з іноземним капіталом є вищою порівняно з вітчизняними банками.

Основним фактором привабливості вітчизняної банківської системи для іноземних банків є отримання вищого прибутку з урахуванням прийнятного ризику. Тому із входженням у банківську систему країни частка іноземного капіталу залежить від величини банківської чистої маржі, прибутковості банківського сектору (див. таблицю 3), кредитоспроможності країни, економічної та політичної стабільності, торговельних зв'язків, особливостей банківських систем, економічних факторів.

Як видно з даних таблиці 3, на початок 2011 року в результаті економічного поживлення та зростання активів банків частка іноземного капіталу в банківській системі збільшилася до 40,6%. Динаміка іноземних банківських інвестицій представлена графіком (рис. 1). Якщо головний акцент робитиметься на зовнішній сфері фінансування, то через деякий час банківський сектор України може потрапити під іноземний контроль.

Отже, НБУ зіштовхнувся з питанням про надання дозволу іноземним банкам відкривати в Україні свої філії, на яке негативно відреагували працівники фінансових структур, політики, науковці. Це зумовлено тим, що філії іноземних банків не є юридичними особами і керуються у своїй діяльності банківським законодавством країн, де розміщений материнський банк. Тому контроль з боку Національного банку втрачається, що може зашкодити банкам з українським капіталом і національній економіці загалом.

Таблиця 2. Порівняльна характеристика показників діяльності банків за 2008–2010 роки*

Категорія комерційних банків	Показники діяльності	2008 рік		2009 рік		2010 рік	
		млн. грн.	у%	млн. грн.	у % до 2006 р.	млн. грн.	у % до 2006 р.
Із 100 % іноземним капіталом	Активи	12044,82	100	41483,20	344	81 753,76	679
	Балансовий капітал	1270,18	100	4270,60	336	8 850,39	697
	Фінансовий результат	259,04	100	282,23	109	400,61	155
	КІП	14449,42	100	36393,14	251	68 431,92	472
З часткою іноземного капіталу	Активи	51877,40	100	177 380,65	342	312 499,65	602
	Балансовий капітал	5090,37	100	17 955,18	353	34 230,91	672
	Фінансовий результат	427,38	100	994,59	233	1 424,24	333
	КІП	71494,93	100	146 428,48	205	253 999,43	355
Із 100 % українським капіталом	Активи	178777,12	100	201 270,40	113	298 692,38	167
	Балансовий капітал	22247,11	100	26 948,51	121	41711,49	187
	Фінансовий результат	1284,94	100	1 705,28	133	2 539,36	198
	КІП	106385,59	100	159 164,21	150	261 140,45	245

*Укладено за даними [7, с. 178].

Таблиця 3. Основні показники діяльності банків України*

№ п/п	Показники	Дата				
		2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.*
1	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	27.6	35.0	36.7	35.8	40.6
2	Рентабельність активів, %	1.61	1.50	1.03	-4.38	-1.45
3	Рентабельність капіталу, %	13.52	12.67	8.51	-32.52	-10.19
4	Чиста процентна маржа, %	5.30	5.03	5.30	6.21	5.79

*За станом на початок року. Укладено за даними [4].

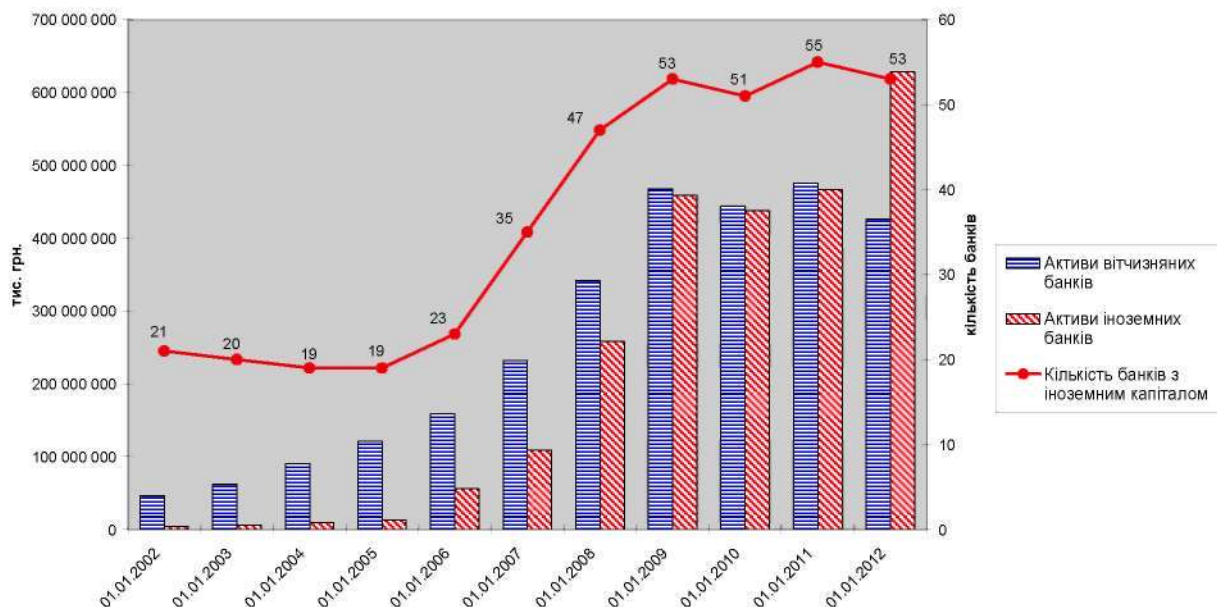

Рис. 1. Динаміка іноземних банківських інвестицій, 2002-2012 рр. [2]

Рішення відкриття філій іноземних банків має свої «плюси» та «мінуси». Зауважимо можливі недоліки такого рішення:

– філії іноземних банків не є юридичними особами і

керуються у своїй діяльності банківським законодавством країни, де розміщений материнський банк. Тому ускладниться нагляд за такими установами [5, с. 8];

- іноземні філії, порівняно з українськими банками, матимуть більшу ресурсну базу, вищий рейтинг, ширший асортимент послуг, кращу техніку та технологію функціонування, кваліфікований менеджмент, можуть запропонувати дешевші кредитні ресурси, перебрати найбільш вигідних клієнтів, закріпити ринкові позиції [11, с. 89];
- можливість появи на українському ринку філій ненадійних банків або ж банків-спекулянтів;
- відмінності у значеннях окремих регулюючих нормативів діяльності банків в Україні і за кордоном існують ризики для реалізації грошово-кредитної політики;
- оскільки норма гарантування вкладів населення в іноземних банках вища, ніж в українських, частина вкладів перейде до філій.

Вищенаведене наводить на думку, що прийняття рішення щодо відкриття філій іноземних банків несе загрозу для економіки країни та можливе послаблення суверенності банківської системи країни та керованості інвестиційних процесів.

Разом з тим можна навести переваги присутності філій іноземних банків в Україні:

- відкриття філій іноземних банків сприятиме залученню в економіку України прямих іноземних інвестицій;
- прихід іноземних філій з дешевим кредитним ресурсом сприятиме здешевленню кредитних ресурсів в Україні, а конкуренція у сфері банківських послуг змусить вітчизняні банки підвищити якість обслуговування;
- прихід філій іноземних банків сприятиме запровадженню в Україні новітніх банківських послуг і технологій.
- перенесення на вітчизняну практику передового досвіду іноземних банків, що приводить до поліпшення якості обслуговування клієнтів, запровадження нових банківських продуктів, великі можливості фінансової підтримки дочірніх банків.

Слід визнати, що попри численні «мінуси», шлях недопущення філій іноземних банків до вітчизняної банківської системи не вигідний ні з економічних, ні з політичних причин. Потрібно лише створити певні економічні, фінансові, правові умови для вітчизняних фінансових структур, за яких вони на власному ринку зможуть конкурувати з іноземними. Так, наприклад, Китай при вступі в СОТ обумовив, що п'ять років на його території не можна буде створювати філії іноземних банків, у понад 100 країнах-членах і досі діють обмеження на доступ іноземного капіталу у банківську систему [6, с. 35].

Однак, незважаючи на всі обмеження, прихід іноземного капіталу у банківську систему України - неминучий. Окрім створення філій іноземних банків, здійснюється купівля акцій, придбання місцевих банків і перетворення їх на дочірні фінансові установи або створення небанківських структур.

У банківську систему України станом на 01.01.2011 р. вклали кошти інвестори з 19 країн світу. У 10 українських банках функціонує російський капітал, переважно комерційних банків («Альфа-Банк», «ВТБ», «Сбербанк Росії», «Русский Стандарт», «Банк Москвы», «Петрокоммерцбанк», Державна корпорація «Банк развития и внешнеэкономической деятельности» (Внешэкономбанк)), а також ТОВ «Фінансова група «Веб-інвест», ЗАТ «Національна Резервна Корпорація». Нідерландські інвестори вклали кошти в 6 українських

банків - це банки («ІНГ БАНК Н.В.», «Кредит Європа Банк Н.В.»), компанії («ЕФГ Нью Юроп Холдинг Б.В.», «ТІБІАЙЕФ Файненшл Сервісес Б.В.», «Хоум Кредіт Б.В.», «ЕрСІЕФ Юроуп ВІВІ»). Значну роль у фінансуванні українських банків має капітал із джерел походження з Кіпру («Ей-БІ-Ейч Юкрейн Лімітед», «Бренкрофт Ентерпрайзес Лімітед», «Sharp arrow holding Limited», «Yuli Trading Co.Limited», «Papounidis Konstantinos», «Фінтест Холдинг Лімітед», «PT Platinum Public Limited», «Марфін Поп'юлар Бенк Паблік Ко. ЛТД»). Австрійський капітал у банківській системі представлений холдингами «UniCredit Bank Austria AG», «Райффайзен Інтернаціональ», «Фольксбанк Інтернаціональ АГ», «EGB Secs Holding GmbH». Французькі інвестори («Креді Агріколь», «Сосьєте Женераль А.Т.», «БНП Париба С.А.») вклали кошти у 4 українські банки. Німецькі банки («Commerzbank Auslandsbanken Holding AG», «Kreditanstalt für Wiederaufbau», «Прокредит Холдинг АГ», «Кредитна установа для відбудови», «Дойче Банк АГ»), грецькі банки («Піреус Банк С.А.», «Альфа Банк А.К.»), шведські банки («Swedbank AB (publ)», «Skandinaviska Enskilda Banken AB»), польські банки (АТ «Загальна Ощадна Каса», «Каса Опіки», «Гетін Холдинг Спудка Акційна»), британський «Європейський Банк Реконструкції та Розвитку» і Компанія з обмеженою відповідальністю «Паррокс Корпорейшн Лімітед» також створили в Україні дочірні банки. Поодинокими є інвестиції в банківську систему України капіталу з Італії, Казахстану, Латвії, Сполучених Штатів Америки, Туреччини, Угорщини. Нещодавно створено банк ПрАТ «ВДЦП», а також ПАТ «Укрінбанк» і ПАТ «Банк Кіпру», у яких немає значної участі іноземного капіталу [10, с.55].

Власність іноземних інвесторів є висококонцентрованою. У 21 банку (38,9 % від загальної кількості) їм належить 100 % капіталу, у 20 банках (37 %) – більше 90 %. 42 інвестори володіють контрольною пакетом акцій 77,8 % банків з іноземним капіталом. Домінування якоїсь країни на вітчизняному фінансовому ринку не спостерігається. [10, с.55].

Така зацікавленість у вході на український ринок шляхом придбання фінансових структур, їхніх акцій, призведе до підвищення частки іноземного капіталу у банківській системі України, що може негативно вплинути на вітчизняні банки. Проте, як було зазначено вище, прихід іноземного капіталу має свої переваги, які необхідно вміло використати для виходу на міжнародний фінансовий ринок.

Україна поступово інтегрується у світовий фінансовий простір. Щоправда, поки що іноземні інвестори використовують український ринок банківських послуг лише для отримання високих доходів. Тому важливо не допустити послаблення національної банківської системи і втрати нею провідної ролі на внутрішньому ринку.

Україна має два протилежних варіанти - або «відкрити двері для іноземного капіталу» на основі прикладу країн східної Європи, де за 3-4 роки банківський сектор контролює іноземний капітал, створивши проблеми економічного суверенітету, або створити обмеження для участі іноземного капіталу в банківській системі за прикладом США, Швеції, Південної Кореї тощо. Відкритий доступ іноземного капіталу на внутрішній фінансовий ринок може привести до того, що за короткий проміжок часу ми можемо втратити національну банківську систему, що унеможливить вплив держави на управління економікою. Адже очевидним є те, що наявність

стабільної фінансової системи (у т. ч. і банківської) означає існування в країні механізмів, здатних трансформувати нагромадження в інвестиції. А тому при виваженому підході до регулювання участі міжнародного капіталу в банківському секторі можна і потрібно захищати вітчизняну фінансову систему від нерівноправної конкуренції.

Оскільки стан банківської системи України має

визначальне значення в умовах розвитку національної економіки, а банки є одним із головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку країни, то забезпечення стабільності банківської системи є першочерговим та основним завданням, яке необхідно вирішити завдяки виваженій, продуманій фінансовій політиці держави, і лише тоді Україна зможе отримати найбільші вигоди від процесу глобалізації.

Список літератури

1. Івасів, І. Б. Стратегічні аспекти регулювання діяльності іноземних банків в Україні [Текст] / І. Б. Івасів, Р. В. Корнилюк // *Фінанси, облік і аудит: збірник наукових праць*. — К.: КНЕУ — 2011. Вип.17. — С. 82-101.
2. Корнилюк, Р. В. Іноземні банківські інвестиції: стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Р. В. Корнилюк. — Режим доступу: <http://bankogrofo.com/pro-nas/roman-korniliuk/publikatsiyi-romana-korniliuka>.
3. Луцишин, З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації [Текст] : монографія / З. О. Луцишин. — Київ : Видавничий центр «Друк», 2002. — 320 с.
4. Основні показники діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
5. Савлук, М. Банківська система - барометр економіки [Текст] / М. Савлук // *Урядовий кур'єр*. -2005. -8 листопада.-С.8.
6. Смовженко, Т. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України. Організаційний аспект [Текст] / Т. Смовженко, О. Другов // *Вісник НБУ*.-2005. - №11. - С. 34-37.
7. Степанова, В. О. Сучасний стан та перспективи подальшого розвитку банківської системи України [Текст] / В. О. Степанова // *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. - 2011. - №4 (16). - С.177-181.
8. Стукало, Н. В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України [Текст] / Н. В. Стукало // *Фінанси України*. - 2003. - №10. - С. 29-35.
9. Федоренко, М. В. Особливості розвитку банківської системи України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / М. В. Федоренко. — Режим доступу : http://www.dspace.uabs.edu.ua/_/1/PPRBS_25_31.pdf.
10. Циганов О. Конкурентна позиція українських банків з іноземним капіталом [Текст] / О. Циганов, І. Веселій // *Економіка*. - 2011. - №3 (110). - С. 54-60.
11. Шелудько, Н. М. Сучасні тенденції фінансової глобалізації та їх вплив на розвиток банківського сектору України [Текст] / Н. М. Шелудько // *Актуальні проблеми економіки*. - 2006. - №2. - С. 85-92.
12. Яремко, Л. А. Фінансова глобалізація і національна економіка [Текст] / Л. А. Яремко // *Фінанси України*. - 2003. - №10. - С. 45-55.

РЕЗЮМЕ

Гуцал Ігорь, Петрик Анна

Влияние глобализации на развитие банковской системы Украины

Исследованы особенности развития банковской системы Украины в условиях глобализации. Проведен анализ проблем влияния на банковскую систему Украины банков с иностранными инвестициями. Рассмотрены проблемы, связанные с процессами глобализации банковской системы страны.

RESUME

Gutsal Igor, Petrikiv Anna

The impact of globalization on the development of the banking system of Ukraine

The features of the banking system of Ukraine in the context of globalization are considered. The analysis of problems impact on the banking system of Ukrainian banks with foreign investments is carried out. The problems associated with the globalization of the banking system are considered.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2012 р.